
VIVEKANANDA COLLEGE, THAKURPUKUR
KOLKATA – 700063

NAAC ACCREDITED 'A' GRADE

TOPIC: Controlling the mind – Confusion and Conflict

COURSE CODE: CC4

PAPER: Self Management in the Gita

UNIT: Sec B Unit 1

SEMESTER: 2nd

NAME OF TEACHER: BAISALI DAS

NAME OF THE DEPARTMENT: SANSKRIT

1-1

धर्मक्षेत्रे कुरुक्षेत्रे समवेता युयुत्सवः ।
मामकाः पाण्डवाश्चैव किमकुर्वत सञ्जय ॥

उत्तर - श्रीकृष्ण वल्लभ, हे पाण्डव, कुरुक्षेत्रे युद्ध भवति- दुर्योधनानि-
आकाशं भ्रमन्तं उ विचित्राणि भावयन्तं सुशोचितासि प्रकृतं
इह किं कुरुते ।
श्रीकृष्णस्य-
11-16 किं कर्म किमकुर्वत कवयोऽप्यत्र मोहिताः ।
तन्ते कर्म प्रवक्ष्यामि यज्ज्ञात्वा मोक्षयसेऽशुभात् ॥

उत्तर - किं कर्म, किं कर्म ए विचित्रं कर्तव्यं- इति २०. अत्र
या ज्ञानेन अत्रैव शक्यं इति २०, तत्र कर्म इति १०। १०-१०-१०

उत्तर- १०

1-45 यदि मामप्रतीकारमशस्त्रं शस्त्रपाणयः ।
धार्तराष्ट्रा रणे हृन्मुस्तन्मो क्षेमतरं भवेत् ॥

उत्तर - आदि सुखं प्रकृतं इति २०. निरूप्य शक्येन यदि-
शस्त्रेण- दुर्योधनानि आकाशं भ्रमन्तं भावयन्तं इति, १०-१०-१०

उत्तर- १०

11-6 न चैतद्विद्वाः कतरन्नो गरीयो
यद्वा जयम यदि वा नो जययुः ।
यानेव हत्वा न जिजीविषाम-
स्तेऽवस्थिताः प्रमुखं धार्तराष्ट्राः ॥

उत्तर - आकाशं भावयन्तं इति २०. आकाशं भावयन्तं इति २०-
कान्ते सुखं सुखं भावयन्तं ना, यानि २०-
दीवितं शक्यं इति २०, अत्र श्रीकृष्णस्य भ्रमन्तं प्रकृतं
वर्तमानं ।

Causal Factors -

Ignorance - 11.41

अज्ञानम् -

व्यवसायात्मिका बुद्धिरेकेह कुरुनन्दन ।
बहुशाखा ह्यनन्ताश्च बुद्धयोऽव्यवसायिनाम् ॥

अनु - इस प्रकार, जो व्यवसायिक बुद्धि केवल कुरुनन्दन
- निम्नोक्त उक्तो २५ अर्थ उक्तो भाव एक मात्र निम्न
- शक्ति २५ ग, किन्तु व्यवसायी निम्न - अर्थ उक्तो कि कि
- सुखित, बुद्धि व्यवसायिक ३ अर्थ उक्तो ता
- निम्न शक्ति २५ ।

”

Indriya - 11-60

- यतो ह्यापि कौन्तेय पुरुषस्य विपरिचितः ।
इन्द्रियाणि प्रमाथीनि हरन्ति प्रसभं मनः ॥

- इस प्रकार, अज्ञानी इन्द्रियगत अर्थ कि उक्तिपत्तरी
- अज्ञानी इन्द्रियगत अज्ञानी अज्ञानी, अज्ञानी - अज्ञानी उ
- कि उक्त अज्ञानी अज्ञानी अर्थ अज्ञानी अज्ञानी ।

”

Mind - 11 67

इन्द्रियाणां हि चरतां यन्मनोऽनुविधीयते
तदस्य हरति प्रज्ञां वायुर्नावमिवाम्भसि ॥

- अज्ञानी अज्ञानी, अज्ञानी इन्द्रियगत अर्थ - अज्ञानी अज्ञानी
- अज्ञानी अज्ञानी अज्ञानी अज्ञानी अज्ञानी अज्ञानी अज्ञानी
- अज्ञानी अज्ञानी अज्ञानी अज्ञानी अज्ञानी अज्ञानी अज्ञानी

Rajoguna -

अधुन केन - III - 36

अथ केन प्रयुक्तोऽयं पापं चरति पूरुषः ।
अनिच्छन्नपि वाष्पयै क्त्वादिव नियोजितः ॥

अर्थ - हर कृष्ण, मोक्ष-कारणार्थं अथ ३ रूपं माय कर्तुं श्रेष्ठं स-
माधानं, अनिच्छन्नं (प्रति) रूपं एतं अपाठनं कर्तुं ।

श्रीकृष्णसूक्त - III - 37 - 39

काम एष क्रोध एष रजोगुणसमुद्भवः ।
महाशनी महापापमा विदुर्येनमिह वरिणम् ॥

अर्थ - काम रजसु-वर्णन, एते काम ३ मोक्ष-वृत्त्यात्तं मोक्ष-
अव्युत्तं, विदुर्येणं ३ अविद्यया इति। एतेषु तेषु अविद्याया-
मायु वलन-अन कर्तुं ।

धूर्मेनाक्रियते वह्नियथाऽदर्शो मलेन च ।
यथोल्बेनावृत्तो गर्थस्तथा तेनेदमावृतम् ॥

अर्थ - इत्यत्र अत्रैव ईदं कार्य, कर्तव्यं अत्र कार्य, गच्छेत्-
आवृतं यथाऽदर्शो एते कर्तव्य-कार्यं आवृतं शक्यं ।

आवृतं ज्ञानमतेन ज्ञानिनो नित्यवैरिणा ।
कामरूपेण कीर्त्तयेत्सुषूरेणानलेन च ॥

अर्थ - हर क्लेशक, कर्तव्य-विशुद्ध-कारण-अव्युत्तं एते आवृत-
कार्ये कर्तव्यं आवृतं रूपं आवृतं ।

XVI-21 त्रिविधं नरकस्मादं द्वारं नाशनमात्मनः ।
कामः क्रोधस्तथा लोभस्तस्मादेतन्नयं त्यजेत् ॥

अर्थ - काम-लोभ ३-मोक्ष-एते-विशुद्ध-रज-नरक-कार्य-
आवृत्ति-कारण-अन, एतन् एते-विशुद्ध-
अव्युत्त-परिष्कार-कर्तुं ।

Weakness of Mind

11-3 श्रीकृष्णसूक्तः-

कलौष्यं मास्म गमः पार्थ नैतत्त्वय्युपपद्यते ।

शुभ्रं हृदयदीर्घ्यं त्यक्तवोन्तिष्ठ परत्तप ॥

अर्थ - हे पार्थ, तुझ-काळू शस्त्रा ना, श्रेष्ठ होवणें होवूक ना ।
हे शूरपुंगवकाळू, माझा शत्रुदूरणा पाठिवागळू-
होवितु शू.

14-5

बहूनि मे व्यतीतानि जन्मानि तव चार्जुने ।

तान्यहं वेद सर्वाणि न त्वं वेत्स्य परत्तप ॥

अर्थ - श्रीकृष्णानाजुनेन हो-वतपुन, जावणें जम. होवणें शत्रुजय
विगत शस्त्रे, त्प्रकृत्यु जावणें ज्ञानि किंतु तुझी ज्ञान ना,